

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет психолого-педагогічний
Кафедра практичної психології

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Мірошник З. М. Реєстраційний № _____

_____ 2023р. «__» _____ 2023р.

ГЕНДЕРНИЙ ТА ПАТРІОТИЧНИЙ АСПЕКТ СПРИЙНЯТТЯ
ОБРАЗУ БАТЬКІВЩИНИ

Кваліфікаційна робота

студентки групи *ПП-19*

ступінь вищої освіти бакалавр

спеціальності 053 Психологія

Анісімової Аліни Сергіївни

Керівник:

доктор філософії з психології

Давоян Є. Е.

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____

Члени ЕК _____

Кривий Ріг – 2023

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, **Анісімова Аліна Сергіївна**, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно і не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

Підпис

ЗМІСТ

ВСТУП.	4
РОЗДІЛ 1 ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ОБРАЗУ «БАТЬКІВЩИНА»	
1.1. Аналіз підходів до визначення поняття «Батьківщина».....	6
1.2. Функції символу «Батьківщина».....	12
1.3. Аналіз проблеми гендерного конфлікту.....	17
Висновки до 1 розділу	19
РОЗДІЛ 2 ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНДЕРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗУМІННЯ БАТЬКІВЩИНИ	
2.1. Характеристика методик.	21
2.2. Аналіз особливостей прояву «любові» до Батьківщини серед молоді: гендерний аспект.	25
2.3. Рекомендації щодо психологічно-патріотичного виховання молоді в Україні	31
Висновки до 2 розділу	37
ВИСНОВОК.	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	41

ВСТУП

Актуальність роботи. Сучасні українські реалії свідчать про необхідність детального дослідження питання розуміння терміна «образ Батьківщини» та рівнів формування такого поняття в індивіда, майбутнього громадянина України. Водночас важливо зауважити, що такий образ формується під впливом багатьох чинників, що змінюються залежно від актуальних вимог сьогодення і в деяких випадках можуть не відповідати сутнісному змісту досліджуваного поняття.

Також, поняття «Батьківщини» стає все більш актуальним через виїзд закордон багатьох людей, які хочуть уникнути війни. Майже всі емігранти (за останій рік) – це жінки та діти. Більшість з яких не збираються повертатись. Тому постає питання з поняття «образ Батьківщини» для них.

Саме тому, якщо визначити істинний зміст такого поняття, що повинен бути закладений у свідомості сучасних українців, то варто звернутися до актуальних в умовах сьогодення слів Олени Теліги: «Тепер, як ніколи, ми мусимо змагатися за спільноту в нації і за братерство в народі. Але, йдучи за тими гаслами, ми повинні дбати, щоб вони були не лише «міддю бряцаючою», а найглибшою правдою, для якої варто жити і вмирати»[12, с. 352].

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження гендерного аспекту сприйняття образу Батьківщини.

Для досягнення поставленої мети було сформульовано та вирішено такі завдання:

1. Проаналізувати різні підходи до визначення поняття «Батьківщина»;
2. Дослідити функції символу «Батьківщина»;
3. Охарактеризувати методики;
4. Провести аналіз особливостей патріотизму серед молоді: гендерний аспект;

5. Запропонувати рекомендації щодо соціально-патріотичного виховання молоді в Україні.

Об'єкт дослідження – образ «Батьківщини».

Предмет дослідження – гендерний аспект образу «Батьківщини».

Методи дослідження:

теоретичні: використання літературних джерел для аналізу, порівняння, зіставлення підходів, символів «Батьківщини», та дослідження проблем гендерного конфлікту.

емпіричні: опитувальник «Діагностика внутрішньоособистісного гендерного рольового конфлікту» Г. В. Шакірова, анкета «Діагностика гендерного аспекту у розумінні поняття Батьківщина».

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків і переліку використаних джерел. Загальний обсяг кваліфікаційної становить 42 сторінки, основний матеріал викладено на 35 сторінках

РОЗДІЛ 1

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ОБРАЗУ «БАТЬКІВЩИНА»

1.1. Аналіз підходів до визначення поняття «Батьківщина»

Поняття «Батьківщина» має широке застосування у філософії, науці та ідеології, оскільки є категорією, що пов'язує особистість та соціальну групу, державу, індивідуальні та суспільні цінності. Розгляд менталітету національної особистості, аналіз діяльності особистості чи групи в сучасному світі неможливі без звернення до проблематики Батьківщини, розуміння її місця у системі цінностей, співвідношення її об'єктивного змісту та образів. На жаль, нині спостерігається тенденція до ідеологізації поняття «Батьківщина», його виведення з поля філософського дискурсу, про що свідчить виключення відповідних статей із низки філософських довідкових видань. Разом з тим важливість категорії «Батьківщина» як загального поняття соціальної філософії потребує уточнення її дефініції[10].

Найбільш широко поняття «Батьківщина» трактується у просторово-породжувальному підході. Відповідно до нього категорія «Батьківщина» означає місце виникнення, зародження будь-кого, чогось. Вона сприймається як щось, без чого неможливе існування як особистості, соціальної групи, людства загалом, так й природних, техногенних і духовних об'єктів.

Поняття «Батьківщина» може бути пов'язане з об'єктом, який може бути як матеріальним, так і духовним. Батьківщина згідно з таким підходом аксіологічно нейтральна, тобто не може бути розглянута як ціннісна категорія. Онтологічно Батьківщина – завжди простір, що має певні межі. Зазначений підхід до визначення Батьківщини не дозволяє пояснити місце цієї категорії серед соціально-філософських, світоглядних понять. Водночас даний підхід підкреслює основну функцію Батьківщини – народження, яке становить її сутність, тобто «внутрішній зміст предмета, що виражається у стійкій єдності всіх різноманітних та суперечливих форм його буття» [28].

Другий підхід можна назвати етногеографічним. Відповідно до нього Батьківщина – це місце народження людини, місце, де народилися і жили його предки і де живе він сам. Від просторово породжувального підходу його відрізняє те, що поняття «Батьківщина» відноситься лише до людини чи суспільної групи, стверджується взаємозв'язок цих категорій [28].

Ця концепція отримала офіційне визнання, запропоноване визначення Батьківщини знайшло свій відбиток у енциклопедичних, довідкових, тлумачних та інших словниках. В. І. Даль поміщає опис слова Батьківщина у своєму тлумачному словнику в статтю «Народжувати» і розуміє під нею рідну землю, чиясь місце народження. С. І. Ожегов та Н. Ю. Шведова включають у свій словник слово «Батьківщина» у сенсі рідної країни та місця народження когось. Подібне розуміння Батьківщини містить Великий тлумачний словник української [28].

Сучасні дослідники підтримують тезу у тому, що Батьківщина – це місце народження людини. Для Н. О. Щупленкова Батьківщина – це середовище, яке історично склалося, соціально-економічне, політичне в якому народилася людина, з якою пов'язана історія його народу. Р. В. Гула розуміє Батьківщину як місце народження людини [13].

Батьківщина одна із найдавніших і найвідоміших національних символів України. Їй присвячений цілий корпус досліджень у різних галузях соціально-гуманітарного знання, що розглядають із позицій різних наук природу цього символу.

Спочатку коротко зупинимося на сімейній метафорі у національному дискурсі. У теоріях національної ідентичності виявляються міркування про «батьківщини» або «братський» характер державності як демонстрацію його глибоко афективного походження. Державні еліти зображують націю як співтовариство, засноване на загальному походженні, що має спільні культурні атрибути та цінності та складає природний та унікальний підвид людства. Тим самим вони пропонують особливо сильне бачення нації як

спільноти родства, і тому прагнуть використати емоційну силу сім'ї на службі держави [11].

Дослідники вказують, що уявлення про «національну сім'ю» йде набагато далі таких концептів як «уявна спільнота», оскільки вона пов'язує разом різні релевантні описові та нормативні аспекти соціальної організації. По-перше, як зазначив Бурд'є, сім'ї забезпечують структуру соціальних відносин. По-друге, сім'ї містять у собі соціальні ролі та обов'язки, які чітко впорядковані за гендерними напрямками взаємодії всередині спільноти. По-третє, сім'я, на відміну від суверенної держави чи національної культурної освіти, зі значно більшою ймовірністю матиме позитивний емоційний відтінок. Нарешті, сімейні зв'язки здебільшого розуміються як біологічні зв'язки кривного кривності, отже, використання сім'ї як метафори робить соціальні відносини біологічно детермінованими. У контексті розгляду національних відносин тут, зрозуміло, йдеться не про сім'ю як об'єктивну категорію, а про абстрактний ідеал сім'ї; тобто, про націю як не просто про «уявну спільноту», а як про «уявну сім'ю».

Сім'ї також забезпечують локалізацію у просторі. Однією з причин сильної привабливості сім'ї для людини є те, що вона забезпечує почуття «вдома та вогнища». Хоча справжня сім'я може пересуватися або розповсюджуватися по всій земній кулі, існує почуття місця походження, приналежності та безпеки. «Уявна сім'я» – так само, як «уявна спільнота» Андерсона – створює відчуття спільноти, що розтягується у часі та просторі. Тим не менш, сім'я робить це легше і елегантніше, а також враховує ієрархії та залежності.

Концепт «уявної сім'ї» відіграє значну роль у націоналізмі, оскільки дозволяє пов'язувати узами «спорідненості» всіх членів нації. Сім'я як категорія встановлює в суспільстві ієрархічні зв'язки на кшталт сімейних відносин, де матері розглядаються як нації, брати як співгромадяни, сини як солдати, батьки як засновники і т.д. У такому розумінні жінки розглядаються

як фігури, що репрезентують нації (наприклад, Британія, Німеччина) як символічні знаки національної відмінності. Вони несуть відповідальність за культурне та етнічне відтворення державності шляхом народження дітей та виховання їх як гідних громадян, тобто основними їхніми обов'язками є бути матір'ю, піклуватися про сім'ю та дітвора. На прикладі аналізу гімнів різних держав, проведеному німецькими та британськими дослідниками, було показано, що нація зображується майже у винятковій формі як мати (як «дорогоцінна батьківщина-мати»), яка потребує лояльності та відданості від своїх громадян [25].

Як показав у своїй роботі О.В. Рябов, жіночі образи у національному дискурсі постають у трьох іпостасях: мати, діва та кохана/дружина/наречена. Втілення матері виявляється в образі «Німеччини», яка, починаючи з епохи Романтизму, як мати всіх німецьких земель символізує інтеграційні процеси в Німеччині. Для Іспанії традиція сприйняття Діви Марії як покровительки країни простежується з XVI століття, цей образ використовувався режимом Франка після перемоги над «безбожними республіканцями». Нарешті, в образі дружини правителя у дореволюційній Франції зображувалась «Маріанна», що символізувало ідею ієрогамії. Звісно ж, всі ці образи об'єднують єдина ідея, саме те, що вони репрезентують собою символи, які інтегрують індивідів у єдине національне співтовариство, засноване на відданості та любові до своєї країни.

Україна в цьому сенсі не є винятком, а радше є яскравим прикладом образу «батьківщини-матері», що має велике значення. Розглянемо походження та зміст символу докладно.

Аналіз літератури з досліджуваної теми показав, що у етапі відсутня єдине уявлення про походження символу «батьківщина», що пояснюється різними підходами до розуміння його природи [7].

Перший підхід умовно можна назвати «примордіалістським», оскільки, згідно з його прихильниками (наприклад, А.А. Скворцов),

батьківщина є об'єктивною даністю, первинною по відношенню до її людини, проте зміст батьківщини є суб'єктивним, що залежить від психологічних особливостей суб'єкта, що пізнає.

Ми погоджуємося з етносимволічним підходом О.В. Рябова до вивчення образу батьківщини, оскільки він дозволяє уникати крайнощів та дозволяє вивчати символ у всій повноті його смислів.

Важливою теоретичною передумовою розуміння образу батьківщини в Україні дослідники вважають розрізнення батьківщини та вітчизни, яке має у вітчизняній думці тривалу історичну традицію і є значущим у уявленнях сучасних українців. Батьківщина характеризується через етнічне, материнське, через приватну сферу життя людини (родина, рідна мова, територія); вітчизна ж описується через політичне, батьківське, асоціюється з суспільною сферою (держава, влада, війна). Вітчизну визначають за допомогою стереотипно чоловічих якостей (сила, логіка, раціональність, відвага), тоді як батьківщині приписують риси жінки-матері (емоційність, турботливість, милосердя, співчуття).

Структура символу «батьківщина» потрапляє у сфері дослідницького інтересу [14].

Батьківщину вважають найдавнішим символом України, тому їй присвячений цілий корпус досліджень у різних галузях соціально гуманітарного знання, що розглядають із позицій різних наук природу цього символу.

1.2. Функції символу «Батьківщина»

Батьківщина як соціальний символ виконує ряд функцій. Когнітивна функція полягає в тому, що батьківщина, постаючи у вигляді матері, спрощує для індивіда розуміння відносин громадянина з державою, оскільки складні питання політики наближаються до повсякденного досвіду людини і модифікують складну взаємодію громадянина та держави до зрозумілих картин сімейних відносин.

Функція інтеграції виявляється у консолідації громадян, їх згуртованості. За своїм значенням батьківщина є символом природного, органічного, а, отже, вічного единства. Вочевидь, вона виконує і зворотну функцію – функцію дезінтеграції. Вона може виражатися в тому, що в рамках дискурсу етнічного українського націоналізму Україна розглядається як мати виключно для українського населення, тоді як громадяни України-представники інших етносів або мігранти розглядаються як «чужі», що становлять загрозу батьківщині-матері [14].

Мобілізаційна функція батьківщини обумовлена його сакральністю, яка пов'язана з високою емоційною навантаженістю образу батьківщини-матері, а також з історією використання у важливих періодах історії України. Яскравим прикладом залучення образу батьківщини-матері в практики мобілізації є військова мобілізація – «військові плакати включають зображення страждаючої батьківщини-матері, апелюючи тим самим до гендерної ідентичності чоловіків, до їх ролі захисника» [27].

У результаті проведеного аналізу ми пропонуємо виділити функцію соціалізації. Символ «Батьківщина» є важливим елементом української культури, в якому укладені знання, цінності та норми. Це дозволяє включати його в освітні та виховні програми, масову культуру для підвищення ефективності залучення індивідів до системи відносин громадянина та держави та забезпечення консолідації громадян. Різні соціальні інститути за допомогою символу «батьківщина» передають громадянам знання про

історію та культуру країни. Відбувається послідовне формування сімейного зв'язку людини з батьківщиною-матір'ю та з багатонаціональним народом країни, здійснюється постійна комунікація з громадянами для підтримки культурних наративів, цінностей та норм українського суспільства. Докладніше функцію соціалізації буде розглянуто на прикладі аналізу формування національної ідентичності через інститут освіти у другому параграфі другого розділу [8].

Образ батьківщини входить у політику української національної ідентичності щодо досягнення мети легітимації співтовариства, від імені якого виступає влада; завдяки цьому громадяни є його природним і законним. Політика української ідентичності формує почуття приналежності до України, сприяє солідарності та зміцненню зовнішніх символічних кордонів.

Позиціонування України як матері має на увазі, що зв'язки між країною та її громадянами мають органічний характер; цим ці зв'язку оголошуються вічними і заснованими не так на вільному виборі чи договірних відносинах, але в спорідненості. Крім того, ця лояльність оцінюється як найвища лояльність індивідуума. Так як рідна земля є джерелом родючості та достатку, і вона годує всіх своїх дітей, то вони у неоплатному боргу перед нею.

Потім символ використовується на формування солідарності всередині країни; Україна зображується як мати для представників усіх національностей держави. Ключовою біополітичною метафорою, що широко використовується в кремлівській риторичі, є сім'я. У тому ж контексті символ матері часто використовується в регіональній політиці, сприяючи легітимації та включенню регіону до єдиної політичної спільноти [23].

Нарешті, використання материнського символу України зміцнює зовнішні символічні кордони, підкреслюючи різницю між «своїми» і «чужими». Нинішнє дослідження українського націоналізму інтерпретує

ставлення українців до своєї країни як до матері, як до специфічних характеристик української культури, як до діакритичного знаку. Наприклад, американці характеризуються як особи, позбавлені почуття батьківщини: будучи нацією іммігрантів, вони ніколи не зможуть зрозуміти українців у цьому аспекті.

Батьківщина займає своє місце у ряді символів національного дискурсу, зокрема, у гендерному дискурсі. Як вважають дослідники і як показують опитування громадської думки, батьківщина насамперед асоціюється з жінкою-матір'ю, яка дбає про своїх дітей. Загалом сімейна метафора взаємин людини та батьківщини дозволяє апелювати до таких почуттів індивіда, як любов і обов'язок, оскільки проводиться аналогія з реальною сім'єю, де про людину дбають, і вона має відплатити за це. Сімейна метафора також дозволяє створювати сім'ю у масштабі країни, т.к. спрощує модель взаємодії людини та держави до простої картини сімейних взаємин. У зв'язку з цим символ «батьківщина» активно входить у процеси ідентифікації, саме бере участь у створенні сприятливого для росіян образу країни та культури, підкреслює нерозривний зв'язок між громадянином і країною [21].

1.3. Аналіз проблеми гендерного конфлікту

Гендерна роль, орієнтовані на стать відношення, поведінка, пізнання та емоції відіграють важливу роль у міжособистісних відносинах. Поряд з іншими факторами на патріотичні відносини може також впливати гендерна роль людини.

Гендерна роль — це конструкція, що демонструє орієнтовані на стать відносини, поведінку, пізнання та емоції, які вважаються типово чоловічими або жіночими в певному культурному контексті. Також гендерна роль – це відносний ступінь жіночих чи чоловічих психологічних рис людини. Існує 4 гендерних рольових стереотипу, заснованих на мужності та жіночності. Люди з маскуліним стереотипом мають високу мужність і низьку жіночність. Жіночий стереотип вказує на низьку мужність та високу жіночність. Висока мужність та висока жіночність характерні для андрогінного стереотипу. Існує також недиференційований стереотип, пов'язаний з низькою мужністю та низькою жіночністю [24].

Конфлікт гендерних ролей — це невідповідність гендерної ролі індивідууму призначеній йому статі. Статеві особистісні характеристики людей з конфліктом гендерних ролей несумісні з тими, що очікують від них суспільство чи культурний контекст.

Конфлікт гендерних ролей виникає, коли гендерна роль людини відрізняється від її/її статі. Хоча гендерні ролі залежать від культури/контексту, недостатньо даних про зв'язок між конкретними стереотипами та задоволеністю шлюбом у іранського населення.

Гендерна роль – це соціальна конструкція, на яку впливають соціальні та культурні зміни. Гендерна роль є схемою та її впливом на ставлення людини, її переживання, емоції, думки і, зрештою, на поведінку. Незважаючи на існування соціального тиску на людей, щоб вони відповідали своїй гендерній ролі своїй статі, здається, що у жінок і чоловіків розвиваються деякі характеристики, які не відповідають їх статі. В результаті ми

спостерігаємо формування чоловічих та фемінних рис у жінок та чоловіків відповідно. Наявність особистих жіночих характеристик, таких як веселість, ніжність, лояльність, розуміння та чуйність до потреб інших, може вплинути на особисті стосунки; і в результаті вони можуть підвищити задоволеність шлюбом [29].

Працюючи у цьому напрямі, психологи зіштовхнулися із проблемою обумовленості різниці між статями. Причиною проблеми ідентифікації джерел відмінності між чоловіками та жінками були два фактори: вплив біологічно-генетичного детермінізму та зростаючий феномен «соціальної бажаності», який коригував відповідно до існуючої суспільної думки стосовно особливостей жінок і чоловіків.

У межах цієї теорії варто виділити структурний чи рольовий фундаменталізм. Так, його представник Т. Парсонс, вважає, що основною відмінністю між статями є виконання жінками та чоловіками своїх статевих ролей, які наказуються суспільством. Гармонія між чоловіками та жінками настає тоді, коли чітко розподілені їх рольові функції. У випадку, коли чоловік чи жінка починають виконувати ролі, що не відповідають їхньому гендеру або беруть на себе функції за двох, то порушується гармонія, і виникає конфлікт між статями. Як зазначає Т. Парсонс, людині не варто виконувати функції, запропоновані чоловікам і жінкам одночасно, оскільки вони включають протилежні характеристики, отже, їх варто розподілити між статями [26].

На думку Т. Парсонса, є дві основні ролі, одну з яких мають виконувати чоловіки, іншу – жінки. Жінці суспільство приписує роль виховання дітей та створення комфорту вдома (експресивна функція), а чоловікові належить досягати професійних успіхів, а також забезпечувати фінансове благополуччя сім'ї (інструментальна функція). Змінити такий розподіл ролей неможливо, так як жінці призначено стати матір'ю. Такий розподіл ролей чоловіків і жінок заохочується суспільством, при цьому чоловіки і жінки

перебувають у нерівному становищі, помітна ієрархія владних відносин, де домінуючу позицію займає чоловік, а жінка повинна підкорятися і бути покірною

Критика цього підходу виникла із боку феміністок, які доводили, що у основі статевих відмінностей мають лежати соціальні чинники. Феміністська критика на дослідній основі довела, що завжди при дослідженні необхідно приділяти увагу соціальним факторам та обставинам, що впливають на психологічні особливості чоловіків та жінок [19].

Серед тестових методик вивчення статево-рольових конфліктів найбільш поширеною є Шкала Гендерно-Рольового Конфлікту (Gender Role Conflict Scale). На думку авторів методики (O'Neil J.M. et al, 1986), статево-рольовий конфлікт існує, коли статеві ролі мають негативні наслідки для людей. Щоб оцінити зразки статево-рольового конфлікту, описаного в літературі, були створені дві міри: Шкала Статево-Рольового Конфлікту I і II (GRCS-I і GRCS-II). GRCS-I оцінює персональні статево-рольові установки чоловіків, поведінку і конфлікти. GRCS-II оцінює статево-рольові конфлікти чоловіків в специфічних статево-рольових ситуаціях конфлікту [4, 16-17].

Крім описаних тестових методик вивчення рольових конфліктів існує ще багато цікавих робіт. Серед них можна назвати такі тести: Шкала Рольового Перевантаження (the Role Overload Scale) (Beehr T.A. et al, 1976); Опитувальник Робочої Напруженості (the Job Tension Questionnaire) (Melia J.L. et al, 1987); Опитувальник Персональних Атрибутів (the Personal Attributes Questionnaire) (Spence J.T. et al, 1974); Тест Рольової Поведінки (the Role Behavior Test) (Foa U.G. & Foa E., 1974); Опис Сексуальної Ролі Бем (the Bem Sex-Role Inventory) (Bem S.L., 1974); Шкала Установок Чоловічої Ролі (Attitudes Toward the Male's Role Scale) (Doyle J.A. & Moore R.J., 1978); Шкала Жіночих Установок (the Attitudes Toward Women Scale) (Spence J.T. & Helmreich R.L., 1972) та інші [1-3, 5].

На завершення цього короткого огляду слід сказати, що у вітчизняній літературі з психології, соціології, конфліктології та інших споріднених напрямках традиція вивчення рольових конфліктів набагато бідніша, ніж у зарубіжній. Публікації з проблем рольових конфліктів можна перелічити на пальцях. Є лише згадка про "Шкалу вимірювання рольового конфлікту" С.І.Єріної (Ярославль). Переклад та апробація зарубіжних методик знаходиться на початковому етапі. Це робить край актуальними будь-які експериментальні дослідження з проблем рольових конфліктів та психодіагностичні розробки засобів вимірювання їх параметрів [6].

Висновки до 1 розділу

Таким чином було виявлено, що поняття «Батьківщина» трактується у просторово-породжувальному підході. Тобто «Батьківщина» означає місце виникнення, зародження будь-кого, чогось. Вона сприймається як щось, без чого неможливе існування як особистості, соціальної групи, людства загалом, так й природних, техногенних і духовних об'єктів.

Трактування зазначенно вище є основним у словниках та енциклопедія. Д. Н. Ушаков називає поняття «Батьківщина», місце зародження, походження чогось. [18, с. 116].

З цього виявляється, що її розуміють не тільки як матеріальне, але і як щось духовне. Тобто за духовним підходом аксіологічно нейтральна, та не може бути розглянута як ціннісна категорія.

За іншим підходом – етногеографічна. Тобто це місце народження людини, місце, де народилися і жили його предки і де живе він сам.

Ця концепція отримала офіційне визнання, запропоноване визначення Батьківщини знайшло свій відбиток у енциклопедичних, довідкових, тлумачних та інших словниках.

Сучасні дослідники підтримують тезу у тому, що Батьківщина – це місце народження людини. Для Н. О. Щупленкова Батьківщина – це середовище, яке історично склалося, соціально-економічне, політичне в якому народилася людина, з якою пов'язана історія його народу. Р. В. Гула розуміє Батьківщину як місце народження людини.

Саме ж поняття «Батьківщина» має значну історію та велику кількість досліджень, що розглядають її з позицій народження та укореніння її як національного символу.

Батьківщина як соціальний символ виконує ряд таких функцій:

- Когнітивна функція
- Функція інтеграції
- Мобілізаційна функція
- Функція соціалізації

Гендерна роль людини має великий вплив на патріотичні відносини. У наш час Гендерна роль - це конструкція, що демонструє орієнтовані на стать відносини, поведінку, пізнання та емоції, які вважаються типово чоловічими або жіночими в певному культурному контексті.

Існує багато розумінь ролей жінок та чоловіків. Наприклад Т. Парсонс, вважає, що основною відмінністю між статями є виконання жінками та чоловіками своїх статевих ролей, які наказуються суспільством. Цю теорію згодом почали критикувати фіміністки, які зазначали, що у основі статевих відмінностей мають лежати соціальні чинники. Феміністська критика на дослідній основі довела, що завжди при дослідженні необхідно приділяти увагу соціальним факторам та обставинам, що впливають на психологічні особливості чоловіків та жінок

Також хочемо зазначити, що у вітчизняній літературі з психології, соціології, конфліктології та інших споріднених напрямках традиція вивчення рольових конфліктів набагато бідніша, ніж у зарубіжній. Але переклад та апробація багатьох відчизняних робіт знаходяться на початковому етапі, тому так актуальні будь-які дослідження у цій сфері.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНДЕРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗУМІННЯ БАТЬКІВЩИНИ

2.1. Характеристика методик

Велику важливість питання Батьківщини можна побачити у данному контексті. Переживання зобов'язань та почуття її єдності для себе, а в зв'язку з цим – невміння виявляти дійсну від фальшивого образу. Ненька - Батьківщина повинна бути матір'ю, а не злою і бездушною мачухою (як, наприклад, нацистська Германія). Вона не може вимагати від своїх дітей безоглядної любові тільки тому, що людина народилася в цій країні і являється її громадянином, а сама при цьому була жорстокою і бездушною до неї. Так як і рідна мати не має підстав розраховувати на подібні почуття, якщо не любить і не піклується про свого сина чи дочки.

У теоретичній частині роботи розроблено концептуальну модель дослідження гендерного сприйняття образу Батьківщини на основі існуючих у соціології теоретичних підходах до гендерних особливостей сприйняття Батьківщини.

Виходячи з теоретичного аналізу літератури з проблеми дослідження, а також виходячи з аналізу результатів досліджень, представлених у науковій літературі, ми припустили, що існують відмінності у спиятті образу Батьківщини.

У рамках цього розділу будуть представлені результати власного емпіричного дослідження особливостей патріотизму в сучасній Україні з акцентом на існуючі гендерну специфіку репрезентації.

Метою справжнього емпіричного дослідження є збирання та узагальнення емпіричних даних щодо патріотизму в сучасній Україні, а також виявлення на них основі специфіки жіночого та чоловічого сприйняття патріотизму.

У роботі були використані такі методи:

- Методика «Діагностика внутрішньоособистісного гендерного рольового конфлікту» (Г. В. Шакірова);
- Анкета «Діагностика гендерного аспекту у розумінні поняття Батьківщина».

У дослідженні була використана методика «Діагностика внутрішньоособистісного гендерного рольового конфлікту» (Г. В. Шакірова)

Цей опитувальник ми використовували з метою діагностики групи, які мають внутрішньоособистісний рольовий гендерний конфлікт і не мають його.

Опитувальник є модифікованим Г. В. Шакіровим варіантом методики «Work-family conflict» («Діагностика робітничо-сімейного конфлікту» (С. А. Higgins, L. E. Duxbery). Поняття «робочо-сімейний конфлікт», що використовується зарубіжними психологами, розуміється автором як синонім «внутрішньоособистісного рольового конфлікту».

Опитувальник містить 27 пунктів, що включають твердження, що стосуються сфер конфліктності особистості, і складається з декількох субтестів:

- конфлікт у сфері «робота»;
- конфлікт у сфері «родина»;
- робітничо-сімейний конфлікт.[20]

Нами була створена анкета спеціально для дослідження патріотизму і являла собою анкетне опитування, метою якого було зібрати інформацію про існуючі уявлення чоловіків і жінок про патріотизм.

Анкетне опитування включає тестові питання, які пропонують респонденту вибрати відповідь із запропонованих варіантів. Анкета складалася з питань, за допомогою яких ми намагалися дізнатися:

- різність між чоловіками і жінками в уявленні понять патріотизму;
- чи є закономірність між статтю та патріотизму;

- як впливає стать на вираз патріотизму;
- чи впливає стать на здійснення респондентами патріотичних вчинків;
- чи вплив стать на ставлення респондентів до людей, які виїхали за кордон.

Дані питання можуть допомогти при вивченні гендерного вираження патріотизму, оскільки вони дозволяють розглянути питання з різних сторін та з'ясувати індивідуальні переконання та думки щодо даної теми.

Питання про стать може допомогти зрозуміти взаємозв'язок між гендерною ідентичністю та патріотизмом.

Питання про друзів та знайомих патріотів можуть вказати на те, які круги оточують людей та як патріотизм проявляється у соціальному оточенні.

Питання про патріотичні вчинки можуть допомогти з'ясувати, як люди сприймають поняття патріотизму та які дії вони вважають патріотичними.

Питання про ставлення до людей, які виїхали за кордон, може показати, як патріотизм відображається на відносинах з людьми та їх рішеннями щодо країни.

Отже, такі питання можуть допомогти у розумінні того, як гендерна ідентичність та патріотизм взаємодіють між собою та які думки та переконання присутні у різних індивідів щодо даної теми.

Таким чином, справжня дослідницька модель передбачає виділення двох груп досліджуваних: чоловіків та жінок. Був здійснений аналіз подібностей та відмінностей у патріотизмі зазначених груп у сучасній Україні. Також розглянута специфіка чоловічого та жіночого сприйняття, яка повною мірою здійснилася завдяки поєднанню кількісних та якісних методів дослідження.

Нами було опитано 30 студентів Криворізького Державного педагогічного університету, 15 дівчинок та 15 хлопців. Вік досліджуваних – 20-22 р. Використано дистанційні форми опитування.

2.2. Аналіз особливостей прояву «любові» до Батьківщини серед молоді: гендерний аспект

Рівень конфлікту визначався за методикою «Діагностика внутрішньоособистісного рольового гендерного конфлікту» (Г. В. Шакірова)

Було створено 2 групи

1 група- 15 дівчат;

2 група- 15 хлопців.

Потім, після проведення дослідження було виявлено, що найбільший показник «конфлікт у сфері роботи».

У таблиці 2.1 представлені значення виразності гендерно-рольового конфлікту.

Таблиця 2.1

Показники гендерно-рольового конфлікту

Найменування показника	1 група (дівчата)	2 група (хлопці)
Конфлікт у сфері «робота»	6	9
Конфлікт у сфері «родина»	5	3
Робочо-сімейний конфлікт	4	3

В даній таблиці 15 осіб мають виражений конфлікт у сфері «роботи», з яких більшість це 2 група.(хлопці). Найменш вираженими показниками були конфлікт у сфері «родина»(8 осіб,) та робочо-сімейний конфлікту(7 осіб).

У таблиці 2.1 можуть бути такі результати через те, що конфлікти з колегами у досліджуваних 2 групи є більш розповсюдженими, ніж сімейні.

Також 30 % опитувальних, після діагностики розповіли, що навіть не мають власної сім'ї та живуть окремо від батьків.

Ці результати дають зрозуміти, що гендерний аспект впливає на сферу конфліктів. Тим самим підтверджуючи факт того, що індивідуальні особливості гендеру виявляються в певних сферах конфліктів.

Під час дослідження показників анкетного опитування, було виявлено, що із багаточисленних визначень понять патріотизму, молоді люди найчастіше обирали:

- «патріотизм виявляється у сумлінному ставленні до обов'язків у суспільстві»(33,3%);
- «у повазі до традицій»(30%);
- «у відданості будь-якій справі на благо суспільства та Батьківщині» (20%);
- «у службі в армії» (16,6%).

Одним із ключових для авторського дослідження є питання про те, чи вважає респондент себе патріотом. Більшість респондентів (73,3%) відповіли на це запитання позитивно респондентів. При цьому 10% респондентів заявили, що не вважають себе патріотами. У 53,3% юнаків та 67,9% дівчат респондентів є патріоти серед друзів чи знайомих. Таким чином, у групі патріотів дівчат дещо більше, ніж юнаків.

Таблиця 2.2

Вплив статті на наявність патріотів серед друзів, % по гендеру

Стать	Чи маєте ви серед друзів чи знайомих патріотів?			Всього
	Так	Ні	Не знаю	
Чоловіча	53,3	33,4	13,3	100
Жіноча	60	13,4	26,6	100

Для 26,7% юнаків патріотизм виявляється у вигляді служби в армії, майже в 2 рази частіше за дівчат (33,4% проти 13,3%) – у відданості справам на благо суспільства та Батьківщині. Для дівчат частіше (26,7%) – у сумлінному ставленні до своїх обов'язків у суспільстві, у повазі до українських традицій (26,7%), а також – у вихованні дітей. Іншими словами гендерна приналежність досить істотно впливає на змістовне заповнення поняття патріотизму.

Таблиця 2.3

Вплив статті на вираження патріотизму, % гендеру

Які патріотичні вчинки Ви робите/робили ?	Стать	
	Чоловіча	Жіноча
служу (служив/хотів би служити) в армії	26,7	0
сумлінно ставлюся до своїх обов'язків у суспільстві	13,3	26,7
відданість будь-якої справи на благо суспільства та батьківщини	33,4	13,3
поважаю традиції	20	26,7
я не патріот	6,6	26,7
виховання дитини	0	6,6
Разом	100	100

На практиці юнакам у 2 рази частіше за дівчат доводилося здійснювати патріотичні вчинки (26,7% проти 13,3%). Це пов'язано з тим, що чоловіки частіше потрапляють у ситуації, які вимагають від них рішень, можливо, навіть героїчних, і які згодом називаються патріотичними. Більшість молоді з такими ситуаціями не стикалися. З тих, хто все ж таки здійснював їх, лише кожен третій зміг висловити сутність вчинку.

Таблиця 2.4

Вплив статті на виконання респодентів патріотичних вчинків,
% по генеру

Стать	Чи робили ви патріотичні вчинки ?		Всього
	Так	Ні	
Чоловіча	26,7	73,3	100
Жіноча	13,3	86,7	100

26,7% молоді готові присвячувати свій вільний час на благо суспільства та Батьківщині. Однак більшість 53,3% не завжди готові присвятити свій вільний час таким цілям. Водночас, 89,3% молоді вшановують пам'ять ветеранів. Для 57,3% респондентів свято 24 серпня, коли Україна нарешті стала незалежною і вийшла з лав Радянського Союзу. Для 28,7% – це демонстрація сили та могутності нашої вітчизни, яка незмінно перемагає своїх ворогів. Таким чином День незалежності сприймається молоддю як найпатріотичніше свято.

Протягом багатьох років в Україні зберігається схильність значної частини громадян до еміграції з України. Це прагнення висловлюють молоді, які розраховують після закінчення університету на поліпшення можливостей для гідної роботи, отримання зарплати, задоволення творчих амбіцій. 46,6% опитаних цілком готові виїхати жити за кордон, 6,6% - зможуть виїхати, але лише на кілька років, а ось 53,3% респондентів не готові залишати назавжди свою батьківщину. Це пов'язано, на наш погляд, з мобільністю молоді та підвищеною адаптивністю молоді саме в цьому віці, коли вона особливо прагне пізнати все нове.

57,3% молоді (55,4% юнаків та 61,7% дівчат) схвалюють рішення тих, хто поїхав жити за кордон, 20% негативно ставляться до цього. Серед юнаків ця думка зустрічається вдвічі частіше, ніж серед дівчат (29,2% проти 13,6%).

Разом з тим, кожен п'ятий хлопець, особливо дівчата ставляться до такого вибору байдуже без засудження.

Таблиця 2.5

Вплив статті на відношення респондентів до людей, які виїхали за кордон,
% по генеру

Стать	Як Ви відноситеся до людей, які виїхали за кордон?			Всього
	Позитивно	Негативно	Байдуже	
Чоловіча	53,3	26,7	20	100
Жіноча	60	13,3	26,7	100

Для половини молоді патріотизм означає любов до Батьківщини, вона є і основою патріотизму на сьогоднішній день. Також серед значень патріотизму – захист батьківщини, дотримання законів держави, повага та продовження українських традицій. У цілому нині українських громадян патріотизм виявляється у різних вчинках, за результатами нашого дослідження основними методами висловлювання патріотизму є для дівчат сумлінне ставлення до обов'язків у суспільстві і повага до українських традицій. Юнаки ж, у свою чергу, вказали відданість будь-якої справи на благо суспільства та Батьківщині. Молодь дуже щиро і з повагою ставиться до свята 24 серпня і дуже пишається за свою країну. Загалом половина опитаних не готові емігрувати. До людей, що залишають країну негативно ставиться кожен п'ятий.

Серед молоді більшість, вважають себе патріотами, мають друзів та знайомих – патріотів. Однак внутрішнє змістовне наповнення цього поняття багато в чому визначається гендерною приналежністю. Юнаки найчастіше це пов'язують зі службою в армії, з патріотичними вчинками, неприйняттям тих, хто їде за кордон. Дівчата орієнтовані на сумлінне виконання своїх обов'язків, виховання дітей, законслухняність. Повну готовність

присвятити свій вільний час на благо Батьківщині проявили лише кожен четвертий, добровільно ж піти на захист батьківщини готовий кожен другий. Тому складовою патріотичного виховання має бути військово-патріотичне виховання, спрямоване на формування готовності до військової служби. Патріотизм у свідомості наших предків - це ставлення людей до реальності, спосіб їхнього буття, що виявляється у минулому, теперішньому та майбутньому. Тому патріотизм виростає із традицій, досягнень минулого, вимагаючи при цьому прояву в нових символах та цінностях, у сучасному світогляді.

Відмінності педагогічної роботи з формування патріотизму у хлопчиків та дівчаток полягають у тому, що у юнаків необхідно розвивати політичну активність. Хлопчиків необхідно залучати до розмов, спільні батьківські збори, сучасна українська освіта повинна мати спрямованість пропаганди на їх цінності. Важливим є включення до подальшої педагогічної діяльності інтегрованих уроків з предметів «Історія», «Література», «Українська мова» для формування цінності до занять рідною мовою серед хлопчиків.

2.3. Рекомендації щодо психолого-патріотичного виховання молоді в Україні

Питання патріотичного виховання молоді завжди перебувають у центрі уваги нашої держави. Почуття патріотизму одна із головних чинників національного світогляду сучасної молоді.

Проблема патріотичного виховання молоді, підлітків та взагалі всіх громадян України є актуальною для сучасності. Раніше ця проблема не була яскраво вираженою, їй приділялася велика увага з самого дитинства. Нині молодь бачать зовсім іншу країну.

Як символ нескінченної подяки та всенародної пам'яті про загиблих у боях на території України є братні та поодинокі поховання радянських воїнів,

партизанів, підпільників, жертв нацизму, обеліски, монументи, пам'ятні знаки, меморіальні комплекси. Близько 1000 пам'яток присвячено подіям тих страшних часів.

У кожному селі, місті України, збудовані монументи, пам'ятники, обеліски, які широко відображають події Великої Вітчизняної війни: від перших прикордонних боїв до переможних салютів. Ці пам'ятники – свідки великої Перемоги, приклад героїчного минулого українського народу для наступних поколінь [9].

Національно-патріотичне виховання є складовою патріотичного виховання, заснованого на християнських заповідях, любові до вітчизни, повазі до батьків та старших.

Останнім часом спостерігається зростання зіткнень на міжнаціональному ґрунті, курс на дезінтеграцію культурного та інформаційного обміну, внаслідок чого різні етносуспільства, і особливо їх молодіжна складова, не мають адекватного уявлення один про одного [9].

Люди різні – країна одна. Змінити ситуацію можна лише через постійне спілкування, просвітництво та правильне виховання.

Складовою частиною патріотичного виховання у державній політиці країни є громадянське виховання, що сприяє вихованню правової культури та законослухняності, високої моральності та загальної культури, чіткої громадянської позиції, постійної готовності до свідомого, безкорисливого, добровільного служіння своєму народу.

Почуття патріотизму є основою особистісної системи людини. Воно передбачає як гордість за минуле держави й народ, так й спрямованість на краще майбутнє.

Патріотизм завжди був духовною основою багатонаціонального та багатоконфесійного українського суспільства. Останніми роками в Україні багато робиться задля зміцнення традиційних нашої країні духовно-моральних цінностей.

Наша держава, яка переживає глибокі перетворення у всіх сферах життя, сьогодні особливо потребує формування суспільства, що складається з громадян-патріотів [15].

Філософія тлумачить поняття патріотизм як явище, морально-патріотичний принцип, зміст якого включає любов до Вітчизни, гордість за сучасне і минуле, відданість інтересам рідної країни і прагнення її захисту [15].

Соціально-філософський аналіз сучасного суспільства свідчить про наявність у ньому складних проблем матеріального та духовного характеру, які несуть серйозну загрозу. Ключовою серед них є проблема патріотичного виховання людини – особистості національно свідомого громадянина.

Філософи визначають патріотизм, з одного боку, як суспільний і моральний принцип, що характеризує ставлення людей до своєї країни та прояву у певному образі дій та складному комплексі суспільних почуттів, що узагальнено називається любов до своєї Батьківщини.

З іншого – як соціально-патріотичне явище, якому притаманні природні джерела, власна внутрішня структура, що у процесі розвитку наповнювалася різним соціальним, національним і класовим змістом [15].

У зарубіжних країнах патріотичне виховання є невід'ємною складовою гуманітарної безпеки держави. Там значну увагу приділяють факторам, які впливають на почуття патріотизму: мови, державних символів, національної аудіо-відео та друкованої продукції, національних героїв, національних подій, норм поведінки, культури та звичаїв народу, системи державної пропаганди.

Патріотизм, націоналізм сьогодні є нагальною та пріоритетною потребою і для людей, і для держави, оскільки, лише високий рівень свідомого патріотизму, націоналізму громадян забезпечить повноцінний гармонійний розвиток як особистості в державі, так і суспільства в цілому. Виокремлюють три духовні пласти патріотизму:

1) поверхневий – це природна любов до свого народу як до себе і своєї родини, любов до рідного слова, рідної природи, яка сприймається серцем;

2) усвідомлення розумом свого обов'язку перед народом стати на захист його інтересів, необхідності протистояти, витримувати натиск;

3) готовність служити Батьківщині, своєму народові, готовність до співпраці задля справи, яка вища за особисті інтереси й особисте життя, – що свідчить про сформованість національно-патріотичної свідомості [22].

Завдання патріотичного виховання:

- сформувати моральне ставлення, відчуття себе невід'ємною частиною рідного дому, сім'ї, дитячого садка, свого міста, села;

- сформувати моральне відношення причетності до надбань свого народу;

- сформувати моральне ставлення до навколишнього середовища, поваги до нього, бережливого ставлення до живої природи;

- виховати повагу до культури та історії свого народу, своєї малої батьківщини [15].

Сім'я відіграє важливу роль у формуванні патріотизму – розповіді про участь дідусів, бабусь, родичів у житті країни, міста. Сім'я виховує із самого дитинства, саме в сім'ї закладаються уявлення про мораль.

Однією з форм формування патріотизму є проведення походів місцями бойової слави, створення музеїв. Молоді люди повинні вшановувати пам'ять героїв нашої держави, зберігати пам'ятники.

Уряд України має проводити різні заходи щодо розвитку патріотизму країни. До них відносяться:

- методичне забезпечення щодо розвитку громадянськості молоді;

- розвиток форм виховання не лише на рівні загальноосвітніх установ, установ додаткової освіти;

- наукове забезпечення;

- інформаційне забезпечення;

- матеріально-технічне забезпечення;
- матеріальна підтримка громадських організацій;
- розвиток волонтерського руху; -робота із засобами масової інформації;
- підтримка діяльності громадських об'єднань молоді, що займаються відновленням пам'яток культури, історії, меморіалів, пам'яток бойової та трудової слави;
- організація як міжрегіональних і українських заходів, так й міжнародних, присвячених великим датам історія Батьківщини [15].

На все це необхідно виділяти кошти із Державного бюджету, місцевих бюджетів та позабюджетних джерел [6].

Також до форм роботи можна віднести державні молодіжні конкурси з розвитку патріотизму. Розробка програм з метою їх подальшої реалізації.

Цікавою формою роботи при формуванні патріотизму є виховна робота з молоддю, які особливо навчаються у вищих навчальних закладах, установах середньої професійної освіти, школах – старших класах. Проведення військово-спортивних ігор (особливо це стосується молодих людей, які ще не служили в армії), конференцій із запрошень істориків, експедицій, військово-патріотичних таборів.

Патріотичні позиції, виховання молоді має проводитися у взаємодії різних організацій. МОН України надає підтримку у зміцненні навчально-матеріальної бази освітніх установ. Міністерство освіти також робить внесок у розвиток патріотизму серед молоді, підлітків. При Міністерстві освіти існує державна установа Центр цивільного та патріотичного виховання молоді [15].

Таким чином, у сучасних умовах національно-патріотичне виховання потребує глибокого осмислення. Аналіз проблеми національно-патріотичного виховання молоді дає можливість стверджувати, що головною метою національного виховання – набуття молодим поколінням соціального

досвіду, дослідження духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування у молоді незалежно від національної власності особистісних рис громадян, розвиненої духовності, моралі, фізичної досконалості, а також правової, трудової та екологічної культури.

Висновок до розділу 2

Образ Батьківщин у гендерному аспекті був продіагностований такими методиками:

- Психодіагностичні тести та опитувальники: «Діагностика внутрішньоособистісного гендерного рольового конфлікту» (Г. В. Шакірова);

- Авторська методика.

За результати першої методики було виявлено, що гендерний аспект впливає на сферу конфліктів. Тим самим підтверджуючи факт того, що індивідуальні особливості гендеру виявляються в певних сферах конфліктів.

Тобто. конфлікти з колегами у досліджуваних 2 групи є більш розповсюдженим, ніж сімейні. Бо у деякі досліджувані, після діагностики розповіли, що навіть не мають власної сім'ї та живуть окремо від батьків.

За впливом статті на наявність патріотів серед друзів, було виявлено, що у юнаків патріотизм виявляється у вигляді служби в армії, а для дівчат частіше – у сумлінному ставленні до своїх обов'язків у суспільстві.

Також було виявлено, що на практиці юнакам у 2 рази частіше за дівчат доводилося здійснювати патріотичні вчинки.

За впливом статті на виконання респодентів патріотичних вчинків, було виявлено, що більшість молоді не завжди готові присвячувати свій вільний час на благо суспільства та Батьківщині.

Тому важливим є завдання патріотичного виховання. Одним із вкладів держави у такий розвиток є вивчення предметів з історії України та правових засад у шкільній програмі.

Також уряд України має проводити різні заходи щодо розвитку патріотизму країни. Наприклад до таких форм роботи можна віднести державні молодіжні конкурси з розвитку патріотизму. Розробка програм з метою їх подальшої реалізації.

Ще однією формою роботи при формуванні патріотизму є виховна робота з молоддю, які особливо навчаються у вищих навчальних закладах, установах середньої професійної освіти, школах – старших класах. Проведення військово-спортивних ігор (особливо це стосується молодих людей, які ще не служили в армії), конференцій із запрошень істориків, експедицій, військово-патріотичних таборів.

Тому такі форми роботи та заходи з розвитку патріотизму повинні бути відкритими як для дівчат так і для хлопців.

ВИСНОВОК

Образ Батьківщини займає своє місце у низці символів національного дискурсу, зокрема, у гендерному дискурсі. Як вважають дослідники і як показують опитування громадської думки, батьківщина насамперед асоціюється з жінкою-матір'ю, яка дбає про своїх дітей. Загалом сімейна метафора взаємин людини та батьківщини дозволяє апелювати до таких почуттів індивіда як любов і обов'язок, оскільки проводиться аналогія з реальною сім'єю, де про людину дбають, і вона має відплатити за це. Сімейна метафора також дозволяє створювати сім'ю у масштабі країни, так як спрощує модель взаємодії людини та держави до простої картини сімейних взаємин. У зв'язку з цим символ «Батьківщина» активно входить у процеси ідентифікації, а саме бере участь у створенні сприятливого для українців образу країни та культури, підкреслює нерозривний зв'язок між громадянином і країною.

Анкетування показало, що для половини молоді патріотизм означає любов до Батьківщини, вона є і основою патріотизму на сьогоднішній день. Також серед значень патріотизму - захист батьківщини, дотримання законів держави, повага та продовження українських традицій. У цілому нині українських громадян патріотизм виявляється у різних вчинках, за результатами нашого дослідження основними методами висловлювання патріотизму є для дівчат сумлінне ставлення до обов'язків у суспільстві і повага до українських традицій. Юнаки ж, у свою чергу, вказали відданість будь-якої справи на благо суспільства та Батьківщині. Молодь дуже щиро і з повагою ставиться до свята 24 серпня і дуже пишається за свою країну. Загалом половина опитаних не готові емігрувати. До людей, що залишають країну негативно ставиться кожен п'ятий.

Серед молоді більшість, вважають себе патріотами, мають друзів та знайомих – патріотів. Однак внутрішнє змістовне наповнення цього поняття

багато в чому визначається гендерною приналежністю. Юнаки найчастіше це пов'язують зі службою в армії, з патріотичними вчинками, неприйняттям тих, хто їде за кордон. Дівчата орієнтовані на сумлінне виконання своїх обов'язків, виховання дітей, законослухняність. Повну готовність присвятити свій вільний час на благо Батьківщині проявили лише кожен четвертий, добровільно ж піти на захист батьківщини готовий кожен другий. Тому складовою патріотичного виховання має бути військово-патріотичне виховання, спрямоване на формування готовності до військової служби. Патріотизм у свідомості наших предків - це ставлення людей до реальності, спосіб їхнього буття, що виявляється у минулому, теперішньому та майбутньому. Тому патріотизм виростає із традицій, досягнень минулого, вимагаючи при цьому прояву в нових символах та цінностях, у сучасному світогляді.

У сучасних умовах національно-патріотичне виховання потребує глибокого осмислення. Аналіз проблеми національно-патріотичного виховання молоді дає можливість стверджувати, що головною метою національного виховання – набуття молодим поколінням соціального досвіду, дослідження духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування у молоді незалежно від національної власності особистісних рис громадян, розвиненої духовності, моралі, фізичної досконалості, а також правової, трудової та екологічної культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bem S.L. The measurement of psychological androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 1974, 42, 162.
2. Beehr T.A., Walsh J.T., Taber T.D. Relationship of stress to individually and organizationally valued states. Higher order needs as moderator // *Journal of Applied Psychology*. 61. 1976. P. 47.
3. Doyle, J.A., & Moore, R.J. Attitudes toward the male's role scale (AMR): An objective instrument to measure attitudes toward the male's sex role in contemporary society. *JSAS Catalog of Selected Documents in Psychology*, 1978, 8, 35.
4. O'Neil, J.M., Helms, B.J., Gable, R.K., Lawrence, D., Wrightsman, L. S. Gender role conflict scale: college men's fear of femininity // *Sex Roles*. 1986. Vol. 14.-P. 50 .
5. Spence, J.T., Helmreich, R.L., & Stapp, J. The personal attributes questionnaire: A measure of sex-role stereotypes and masculinity-femininity. *JSAS Catalog of Selected Documents in Psychology*, 1974, 4, 43.
6. Spence, J.T. Helmreich, R.L. The attitudes toward women scale: An objective instrument to measure attitude toward rights and roles of women in contemporary society. *JSAS Catalog of Selected Documents in Psychology*, 1972, 2, 66.
7. Антонець, Наталія Борисівна. "Образ Батьківщини в підручниках для дітей українських емігрантів (1920–1940)." *Українські педагоги про національно-патріотичне виховання*. Київ: [ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського], 2016. – 60 с. 55-56 с.
8. Білецький, Віталій. "Вітчизняна соціологія у радянські часи." *Донецький вісник Наукового товариства ім. Шевченка*. – Т. 47. – Донецьк-Маріуполь, 2020. – 288 с. 153 с.

9. Василенко С.М. Форми, методи і засоби національно-патріотичного виховання дітей та молоді в сучасних умовах URL: http://www.nbuv-gou.ua/old_m_Natural/Vznu.../ 135 с. pdf.

10. Москаленко В. «Соціалізація особистості»: монографія/ Москаленко. В. – Фенікс. К.,2013. –540 с. 335 с.

11. Гоменюк, Олена. "Концепт «батьківщина» у творах українських поетів-неокласиків: лінгвокультурологічний аспект." Редакційна колегія: Бучко ДГ–доктор філологічних наук, професор головний. 2018. // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Мовознавство. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2011. Вип. 2 (19) 2008 - 1(20) 20 с. 13 с.

12. Жижко Сергій Андрійович. Нація як спільнота. - Київ : Дніпро, 2008. - 806 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Zhyzhko_Serhii/Natsiia_iak_spilnota.pdf (дата звернення 20.05. 2023).

13. Івченко, Ю. В. "Сутнісне наповнення та структурні складові поняття" образ Батьківщини" Науковий вісник Ужгородського національного університету." 2017. Вип. 175-178. Т. 2., 188 с.

14. Коваліско. Н., Пачковський Ю., Кудринська Г. та ін. /Сучасні соціальні трансформації: глобальний досвід та локальні специфікації; за ред. проф. Н. Коваліско, проф. Ю. Пачковського. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка; 2021. – 208с. 3 с.

15. Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді від 16. 06. 2015 р. № 641 28 с. URL: [http://www.knpvdm16062015\(2\).doc](http://www.knpvdm16062015(2).doc) (дата звернення 23.05.2023)

16. Куравська, Надія. "Гендерні стереотипи як джерело гендерної дискримінації та сексизму." Збірник наукових праць: психологія 22. 2018. URL: <http://journals.pu.if.ua/index.php/psp> 62 с. (дата звернення 23.05.2023).

17. Мічкарьова, Л. Л. Гендерний аспект образу України. Diss. Сумський державний університет, 44 с. 2016.

18. Накашидзе, І. С. Образ міста як топосу "другої" батьківщини у творчості україномовних поетів Канади другої половини ХХ ст.: [Препринт] / І. С. Накашидзе // Вісник Дніпропетровського університету ім. Альфреда Нобеля: Серія «Філологічні науки». – Д., 2014. – № 1 (7). – 113 с.

19. Романова, О. В. "Гендерні характеристики на різних вікових етапах розвитку людини." *virtus*. 2018. 70 с.

20. Гарькавець, С.О., Л.П. Волченко. «Конфлікти в освітньому середовищі: діагностика та практика вирішення.» : навчально-методичний посібник. Харків : Друкарня Мадрид, 2020. 92 с.

21. Сторожук, Світлана Володимирівна, Ігор Миколайович Гоян. "Гендерна рівність у транзитивних суспільствах: проблеми і перспективи." Науковий вісник НУБіП України. Серія: Гуманітарні студії 280 с. 2018. 18-29 с.

22. Устименко, І. П. "Патріотичне виховання учнівської молоді, окреслене війною." Педагогічний вісник 1-2.2022. Тернопіль: ТОКІШПО, 2023. 416 с. 26-29 с.

23. Федоренко, Світлана, Ольга Літвінова. "Патріотизм української молоді в умовах повномасштабної війни росії проти України: соціально-психологічний аспект." Психосоціальні ресурси особистісного та соціального розвитку в епоху глобалізації: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції,(м. Тернопіль, Західноукраїнський національний університет, 4-5 листопада 2022 р.) в 2 т. Тернопіль: ЗУНУ, 2022. Т. 2. 244 с. 2022. 15 с.

24. Хамедова, Ольга Анатоліївна. "Психологія та соціологія комунікації: Соціологія комунікації." URI:, <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/30843> . 22 с. 2020. (дата звернення 23.05.2023).

25. Хоменська, Інна Валеріївна. "Вербалізація концепту Україна в українському художньому дискурсі." : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Хоменська Інна Валеріївна ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова ; Київ, 2016. - 20 с.

26. Шанідзе, Олександр Дмитрович, Юрій Аркадійович Калагін. "Гендерні Рижкова, Анастасія. "Гендерна соціологія: проблеми гендерної соціалізації." ББК 60.55 Редакційна колегія Гаєвська О. Б., завідувач кафедри соціології, д. філос. н., професор Артеменко С. Б., заступник завідувача кафедри соціології, к. соц. н., доцент Єрескова ТВ, доцент кафедри соціології, к. соц. н., доцент (2020): дослідження в сучасній Україні." 2022. 146 с.

27. Шевченко, Ольга Володимирівна. "Образ батьківщини у мовній свідомості українців та американців: спільне й відмінне." 2020 р. URI: <http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/handle/787878787/989> 100 с. (дата звернення 15.05.2023).

28. Євтушенко С. Концепт Батьківщини у творчості слов'янських поетів межі XIX–XX століть / С. Євтушенко. // Синопис: текст, контекст, медіа. - 2014. - № 1. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stkm_2014_1_7. (дата звернення 15.05.2023).

29. Ярошенко, А. А., Т. В. Семигіна. "Розпізнати нерівність: гендерний аналіз навчальних матеріалів у соціальній роботі." Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Соціальнопедагогічна. 2019. 198 с.